

EESTI TEATRISÜSTEEMI KAARDISTUS: TEADLIKU MUUTUSTE JUHTIMISE POOLE

Harri Ausmaa

Teatri tulevike mõttekoda

Eesti teatrisüsteemi kaardistus on katse vaadata teatrivaldkonda laiemalt – märgata ühiskonna suuremaid muutusi, uurida olemasolevat süsteemi ning otsida võimalikke tulevike suundi. Kaardistuse eesmärk ei ole aga ainult kirjeldada tänast olukorda, vaid aidata valdkonnal teadlikumalt muutustega kohaneda ja neid suunata.

Paljud valdkonna tänased väljakutsed on nn nurjatud probleemid – keerulised, omavahel põimunud küsimused, millele ei ole ühte lihtsat lahendust. Nende mõistmine eeldab seoste leidmist ja nägemist väga erinevate süsteemi osade vahel ning arusaamist sellest, kuidas need osad üksteist mõjutavad.

Lihtsamalt öeldes, selleks, et „õhk oleks vähem kinni“, ei piisa üksikute kriiside või probleemide lahendamisest. Peame paremini olema valmis muutustega kohanemiseks ning julgema katsetada ka siis, kui kõik lahendused ei õnnestu. Sama oluline on kaasata teiste valdkondade ja riikide teadmisi ning reageerida muutustele, mida me ise otseselt mõjutada ei saa.

Kui soovime, et Eesti teatrimaastik oleks ka kümne või kahekümne aasta pärast mitmekesine, elujõuline ja ühiskondlikult mõjus, peame õppima juhtima mitte ainult raha ja meetmeid, vaid muutusi tervikuna.

Kaardistuse koostas vabatahtlik töörühm – Anneli Saro, Kristiina Alliksaar, Katre Väli, Priit Raud, Silver Kaljula ja Harri Ausmaa –, kes tegutseb nime all Teatri tulevike mõttekoda. Mõttekoda on loodud platvormina, mille eesmärk on toetada tulevikku vaatavat mõtlemist, süsteemset arendamist ja muutustele orienteeritud koostööd Eesti teatris. Mõttekoja platvormi on võimalik ka tulevikus kasutada erinevate teatrisüsteemi arendamise katsetuste jaoks.

Harri Ausmaa juhib sügisest 2026 Arvamusfestivali. Ta oli üks Paide Teatri asutajatest ja aastatel 2017–2022 selle juht. Ta on töötanud Eesti Etendusasutuste Liidu tegevjuhina ja juhtinud Viimsi valla kultuurielu. Harri on uurinud teatrivaldkonna juhtimist ja rahastamist ning vabakutselistega seotud küsimusi teatris.

TEATRITE ÖKOSÜSTEEM: KUIDAS ERINEVAD TEATRID TOIDAVAD SÜSTEEMI, MIDA NUMBRID EI MÕÕDA

Maarja Mänd
Tartu Uus Teater

Ökosüsteem

Allegooriliselt on teater osa biosfäärist. Nagu mets, kus kõrvuti kasvavad nii sügavate juurtega põlispuud kui pidevalt uuenev alustaimestik. Nad toimivad teineteise najal, luues ja lagunedes, pakkudes teineteisele koostööd ja konkurentsi ning selle tulemusena eraldub "hapnik", mis kandub kõikidesse ühiskonna eluvaldkondadesse. Nagu loodus vajab mõtlematu inimtegevuse eest kaitset, vajab ka teatrite ökosüsteem turumajanduse tingimustes toetust, et väärtuslikud liigid välja ei sureks.

Teatrite ökosüsteem

Eritüübilistel teatritel on teatriväljal erinevad funktsioonid. Repertuaariteatrid peavad üleval tootmisvõimekust, etenduskunsti- keskused on väljund vabakutselistele, projektiteatrites sünnivad uued kooslused ning tantsuteater hoiab valdkondlikku kompetentsi; neile lisanduvad individuaalsed suunad (rahvusvahelistumine, regionaalsus, vormiuuendus, noortetöö, koostöö, publiku kaasamine jms). Kõiki neid tüüpe on muuhulgas vaja, et teine saaks funktsioneerida: ilma majadeta poleks projektiteatritel kuskil mängida, ilma etenduskunstikeskusteta poleks vabakutseliste väljundit, värskete ideedeta jääks suured majad vaimsesse seisakusse jne.

Hapnikupuudus

Avalik võim armastab mõõdetavaid väärtusi (lavastused, etendused, piletid jm). See tagab küll läbipaistvuse, kuid ei toeta teatrite sisulisi eesmärke. Nappide ressursside tingimustes paneb see kõik teatrid võistlema sama "turvalise" publiku pärast, kaotades katsetamisjulguse ja mitmekesisuse.

Kuidas mõõta midagi, mida numbrid ei mõõda?

Teatrite ökosüsteemi mõte ei ole iga teatri rahastamine, vaid süsteemi elujõulisus. Nii nagu looduskaitse hoiab ära ohustatud liikide väljasuremise, peab ka riik hoidma teatri elurikkust. Vaja on aru saada, millist väärtust erineva toimimisloogikaga teatrid loovad, mis on see hapnik, mida nad toodavad, ning mis juhtub siis, kui neid ei ole. Siis on võimalik mõõdetavate väärtuste abil hinnata mitte teatrite edukust, vaid elujõulisust ja seda, kas ja mis mahus neil on ellujäämiseks tuge vaja.

foto Gabriela Järvet

Maarja Mänd on seotud Tartu Uue Teatriga alates selle loomisest 2008, aastast 2019 töötab selle tegevjuhi ja produtsendina. Ta on kuulunud Eesti Teatri Festivali korraldusmeeskonda ning olnud aastatel 2016–2019 selle juhataja, aidanud kaasa Genialistide Klubi ja Mürilehe käivitamisele ning olnud viimase toimetusekolleegiumi liige. Maarja on koostanud Draamafestivali eel- ja järelkogumikke, toimetanud ja koostanud TUT-i väljaandeid. Aastast 2026 kuulub Eesti Etendusasutuste Liidu juhatusse. Tema magistritöö (2022) käsitles Eesti väiketeatrite institutsionaliseeriumist Tartu Uue Teatri näitel.

KUI PEAME KULTUURI VAJALIKUKS

Elin Kard

Eesti Teatriliit

Kultuuriloojad ei vaja ilmselt kinnitust, et nende töö on ühiskonnale vajalik. Seda kinnitatakse meile pidevalt avalikes kõnedes, strateegiadokumentides ja kõikvõimalikel pidulikel tähtpäevadel. Ometi seisavad paljud kultuuriväljal töötavad inimesed iga päev silmitsi küsimustega, mida ei peaks inimene lahendama üheski elujõulises valdkonnas: kuidas tagada endale stabiilne sissetulek, kuidas planeerida tulevikku või kuidas jääda oma erialale truuks olukorras, kus pühendumusest üksi ei piisa.

Ühiskond väärtustab kultuuri, kuid mitte alati neid, kes seda loovad. Ettekandes vaatlen kultuuritööga seotud erinevaid väljakutseid ja keskendun vabakutseliste loojate olukorrale, kultuuriväljale sisenejate ootustele ning tegelikkusele, mis neid sageli ees ootab – ebakindel hõive, madalad sissetulekud, killustunud töövormid ja puudulikud sotsiaalsed garantiid. Samuti küsin, miks nähakse kultuuritööd endiselt liiga sageli kutsumuse, mitte elukutsena.

Kui peame kultuuri vajalikuks, peame lõpuks rääkima ka sellest, millistel tingimustel kultuur sünnib. Küsimus ei ole selles, kas kultuuriloojad on valmis ebakindlusega toime tulema. Paljud on seda teinud Eesti taasiseseisvumisest alates. Küsimus on selles, kas ühiskond on valmis väärtustama kultuuri ka tegudes, mitte ainult sõnades.

Elin Kard töötab aastast 2025 Eesti Teatriliidu tegevjuhina. Aastatel 2013–2019 oli ta Eesti Kunstnike Liidu asepresident, 2019–2025 Eesti Kunstnike Liidu president. Hobusepea ja Draakoni galeriide galeristina (2003–2025) töötas ta välja noori kunstnikke toetava näitusekorraldussüsteemi. Ta on tegelnud süvitsi institutsionaalse kunstivälja, vabakutseliste loovisikute töötingimuste ja sotsiaalse turvatunde analüüsi ning arendamisega.